

LIETUVOS TSR MOKSLŲ AKADEMIJA
ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS TSR ISTORIJOS PROBLEMINĖ MOKSLINĖ TARYBA

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

1975
METAI

LEIDYKLA „MOKSLAS“ • VILNIUS • 1976

INSTITUTE OF HISTORY
OF THE ACADEMY OF SCIENCES OF THE LITHUANIAN SSR
THE SCIENTIFIC PROBLEMICAL BOARD
OF THE HISTORY OF THE LITHUANIAN SSR

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

1975

VILNIUS

1976

INSTITUT FÜR GESCHICHTE
DER AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN DER LITAUISCHEN SSR
PROBLEMISCHER-WISSENSCHAFTLICHER RAT
FÜR GESCHICHTSFORSCHUNG DER LITAUISCHEN SSR

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

1975

VILNIUS

1976

ИНСТИТУТ ИСТОРИИ
АКАДЕМИИ НАУК ЛИТОВСКОЙ ССР

НАУЧНЫЙ СОВЕТ ПО ПРОБЛЕМАМ ИСТОРИИ ЛИТОВСКОЙ ССР

ЕЖЕГОДНИК ИСТОРИИ ЛИТВЫ

ГОД
1975

ИЗДАТЕЛЬСТВО «МОКСЛАС» • ВИЛЬНИУС • 1976

Redakcinė kolegija

Jonas DOBROVOLSKAS, Juozas JURGINIS, Nijolė KUNCYTĖ, Vytautas MERKYS, Vacys MILIUS, Rita STRAZDŪNAITĖ (sekretorė), Henrikas ŠADŽIUS (vyr. redaktoriaus pavaduotojas), Adolfas TAUTAVIČIUS, Antanas TYLA, Bronius VAITKEVIČIUS (vyr. redaktorius), Regina ŽEPKAITĖ

Vilnius, T. Kosciuškos 30
Lietuvos TSR Mokslų akademijos Istorijos institutas
Вильнюс, ул. Т. Костюшки, 30
Институт истории Академии наук Литовской ССР

М $\frac{0164-086}{M854(10)-76}$ Z-76

© LTSR MA Istorijos institutas, 1976

PUBLIKACIJOS

1791 M. RUGPIŪCIO 13 D. INSTRUKCIJA KAUNO APYGARDOS MIESTŲ PASIUNTINIAMS Į VARŠUVOS SEIMĄ

VINCAS KRYŽEVIČIUS

Ketverių metų seimas (1789—1792), be kitų valstybės valdymo reformų, sprendė ir miestų klausimą.

Varšuvos seime 1791 m. balandžio 18 d. buvo priimtas miestų įstatymas¹, kurio kopija 1791 m. birželio 3 d. buvo įrašyta Šiaulių pilies teismo knygoje². 1791 m. gegužės 3 d. konstitucija patvirtino tą įstatymą³. Tai buvo gimstančios buržuazijos sąjunga su pažangesniais, patriotiškai nusiteikusiais bajorais.

1791 m. gegužės 8 d. „už laisvę, lygybę ir visos tautos laimę“ Kauno rotušėje miesto ir bajorų atstovai iškilmingai prisiekė gegužės 3 d. konstitucijai⁴, o gegužės 28 d. Kauno magistratas paaukojo 100 dukatų patrankoms lieti ir surašė miesto instrukciją pasiuntiniams į Varšuvos seimą⁵. Joje buvo prašoma visomis išgalėmis ginti miestų įstatymą, gražinusį jų teises, reikalaujama atimti iš Radvilų Vilijampolę ir gražinti miestui, perkelti iš Jurbarko į Kauną muitinę, uždrausti užsienio pirkliams prekiauti krašte, apeinant Kauno prekybos privilegijas, įsteigti karinę miesto įgulą iš 24 asmenų teismų sprendimams vykdyti ir miesto apeliacinį teismą rotušėje.

1791 m. liepos 20 d. Kauno magistrato sesijoje burmistras H. Esenas paskelbė karaliaus 1791 m. liepos 5 d. universalą dėl miestų deputatų rinkimo į seimą ir atstovų rinkimo į Kauno apygardos apeliacinį teismą. Remdamasis šiuo universalu, Kauno magistratas išrinko savo atstovus ir pasiuntė juos į visus miestus ir miestelius Kauno apygardos, kurią sudarė Kauno, Prienų, Uplytės pavietai ir Žemaitija. Atstovai įteikė miestams ir miesteliams miestų įstatymą ir informavo apie įvykius. Miestų ir miestelių (tų, kuriems anksčiau buvo suteiktos lokacinės (magdeburginės) privilegijos, taip pat ir tie, kurie tokių privilegijų buvo netekę) išrinkti de-

¹ Volumina legum, t. 9. Kraków, 1889, p. 215—219.

² CVIA, f. SA, b. 14, 828, l. 807—812.

³ Volumina legum, t. 9, § 3, p. 221.

⁴ CVIA, f. SA, b. 19, 560, l. 103—105.

⁵ Ten pat, l. 106—107.

legatai privalėjo susirinkti į Kauno apygardos miestiečių suvažiavimą. Kitiems karališkiesiems miesteliams, anksčiau neturėjusiems magdeburginių teisių, reikėjo laukti iki 1791 m. spalio 1 d., kol Lietuvos asesorinis teismas išspręs ginčus šiuo klausimu su posesoriais⁶.

Kauno apygardos miestų ir miestelių suvažiavimas 1791 m. rugpiūčio 13 d. delegatų į seimą išrinko pažangių pažiūrų gegužės 3 dienos konstitucijos šalininką advokatą J. Fergį (vėliau, 1794 m. sukilimo metu, jis buvo Kauno pavieto sukilėlių delegatas vyriausybėje. J. Fergis parašė T. Kosciuškai laišką (1794.VII.29) „apie posesorių daromas miestiečiams skriaudas seniūnijoje“) ir jam, kaip delegatui į Varšuvos seimą⁷, surašė instrukciją. 1791—1792 m. ji buvo įrašyta į Kauno pilies teismo knyga. Iš šios knygos ji ir skelbiama.

Kauno magistrato byloje išliko reversų kopija apie tai, kad miesteliai per delegatus gavo iš Kauno jiems skirtus universalus ir miestų teises. Pastebėtina, kad universalai buvo išsiųsta 36 miestams, t. y. trečdaliu daugiau, negu buvo atstovaujama miestiečių suvažiavime. Instrukcijos nepasirašė Karmėlavos, Vabalninko, Pušaloto, Biržų, Vilkijos, Ariogalos, Varnių, Žagarės ir Skuodo atstovai. Kai kuriems šių miestelių miestiečių suvažiavimas Kaune ir prašė suteikti miestų teises.

PUBLIKACIJA

Akt instrumentu slūžący Fergissowi

Roku tysiāc siedmset dziewiędziesiąt pierwszego miesiąca augusta trzynastego dnia.

Przed aktami grodzkimi powiatu kowieńskiego stanowszy obecnie wielmożny jego mci pan Józef Kamieński, rotmistrz powiatu Kowieńskiego, deputat Telszewski, assesor koła wydziałowego Kowieńskiego, takowy instrument czyli laudum do akt podał tak napisany.

My deputaci z miast powiatu Kowieńskiego, Xięstwa Żmudzkiego, powiatów Upitskiego y Preńskiego, cały wydział miasta głównego Kowna składający, oznaymuiemy tym naszym instrumętem czyli uchwałą wszem wobec i każdemu zosobna, mianowicie jaśnie oświeconym, jaśnie wielmożnym, wielmożnym y całej publiczności, iż z mocy prawa zgromadziwszy się na ratusz główny miasta wydziałowego Kowna w dniu dziesiątym augusta idącego roku dla dopełnienia elekcyi plenipotenta na seym y sędziów apellacyinych, zgodnie y jednostaynym głosem całego koła deputatów z radosnym oraz wszystkiego zgromadzenia okrzykiem, acz niepoddaiącego się za kandydata. Po usunięciu się dobrowolnym kandydatów wpisanych, obraliśmy z ufności jego wielmożnego jego mci pana Józefa Fergissa, krayczego powiatu Kowieńskiego, przytomnego naszym obradom, za plenipotenta na seym y do nastąpney elekcyi magistratur rządowych. A odebrawszy potym od tegoż jego wielmożnego jego mci pana Józefa Fergissa krayczego publiczne przyrzeczenie, iż zdrowie swoje

⁶ Ten pat, l. 111.

⁷ Ten pat, b. 13 725, l. 430—432a.

y prace poświęcia usłudze z nacyczulszą wdzięcznością za ufność publicznie okazaną, przedsięwzięliśmy wybór elekcyi niniejszey tą uchwałą czyli laudum potwierdzić, a razem w nim desideria nasze umieścić.

Jakoż to nayprzód polecamy, iżby nayiaśnieyszemu panu, tudzież jego wielmożnym y jego oświeconym marszałkom seymowym, oraz nayiaśniejszym stanom Rzeczypospolitey seymuiącym złożyli nacyczulsze od wszystkich miast dziękczynienie za nadaną wolność obywatelom miast wszystkich z zapewnieniem naymocniejszym, iż na obronę wolności y formy rządu, świeżo pod dniem trzecim y piątym maja idącego roku utworzonym, gotowe są życia, krew y maiątki poświęcić.

Powtóre. Żądać u nayiaśniejszych stanów ażeby raczyły wszystkie grunta miast y miasteczek, bądź królewskich, bądź dziedzicznych osadne wyiąć z pod wszelkiego prawa starostów, dzierżawców ekonomicznych, oraz jurysdyków dziedzicznych y dopuścić ograniczyć się natychmiast przez sposób niekosztowny łatwy y prędky, a to wyznaczając w połowie obywatelów miejskich z osobami stanu rycerskiego mocą ostateczną rozsądzenia kwestyi ziemnych y rozgraniczenia się zupełnego nawet z gruntami dziedzicznymi, domami sonsiaduiących.

Po trzecie. Ażeby natychmiast po wszystkich miastach i miasteczkach, które dotąd swey propinacyi nieutrzymują, odtworzyła się wolność im założenia, razem z odaleniem Żydów od propinacyi, iako być niemogących mieszczaninami y już wyłączonych przez prawo, które w miastach osiadać samym wolno obywatelom, chrzescijanom pozwoliło.

Po czwarte. Aby domy, które są zajęte przez starostów, lub dziedziców miasta os[za]dnym, lub na placach y gruntach miejskich zabudowane natychmiast przez sąd samych miast były przywrócone onym y aby w każdym miasteczku tyle miejsca na siedlenie się pod miasto wolno było, naznaczyć, ile widok osiedlenia się pewnego przedświadczyć zdoła.

Po piąte. Ażeby usunięte miasteczka, iako to: Żagory, Beysagoła, Radz-wiliski, Babty, Pilwiski, Wilkia, Eyragoła, Maryampol, Wobolniki, Dorsz-niski y Kurmiałow od wydziałowego zgromadzenia otrzymać mogły prawa, nadal mieyszczania się wolności przez nadać się mające przywileie lokacyjne iako w mieyscach zupełną maiących zdolność utrzymania się.

Po szóste. Oświadczyć nayiaśniejszym stanom, iż wszystkie miasta, acz teraz dzwigaiące się, ofiarują podług zdolności własney etiam z dzieci y krewnych ustanowić miejską milicją, czyli arsenalik, byleby Rzeczypospolita usunęła te koszta, które pogrążyć w przeszłe przepaści mogą miasta.

Po siódme. Iżby na wszelkich rzekach mógł być ułatwiony spław, mianowicie na rzekach Niemnie, Wilij, Niewiaży, Dubisia, Wencie, Jurze, Ławenie, Muszą y Szasupie, oraz dalszych, które dotąd przez utrzymujące się jazy, młyny y mosty tamują wolny spław acz abuziwe.

Po ósme. Ażeby według rejestru osób, przez koło zgromadzenia wydziałowego sporządzonego, jego wielmoży plenipotent starał się, według prawa nobilitacyi oraz wedle szczegulnie onemu przyłączonych dezideryach, swoią starannością, dogodzić raczył każdemu miastu, z których wybrani deputacyi.

Takowy instrument czyli laudum wraz z przyłączoną instrukcją własnymi podpisujemy rękoma.

Działo się ne ratuszu głównym miasta wydziałowego Kowna roku pańskiego tysiąc siedmset dziewiędziesiąt pierwszego miesiąca augusta trzynastego dnia.

U tego instrumentu podpisy takowe: Franciszek Fleyszer, dyrektor zgromadzenia wydziałowego Kowieńskiego, Jerzy Pleśniewicz, assesor y deputat zgromadzenia wydziałowego Kowieńskiego, Józef Kamieński, rotmistrz Kowieński, deputat Telszewski, assesor koła wydziałowego Kowna, Jerzy Garasimowicz, assesor y deputat zgromadzenia wydziałowego Kowieńskiego, Michał Slikiewicz, assesor y deputat zgromadzenia wydziałowego kowieńskiego, Jan Reys, deputat kowieński, Tadeusz Medeksa, rotmistrz kowieński y deputat kowieński, Adolf fon Essen, sekretarz j. k. mci y deputat, Krystyan Strawsz, deputat kowieński, Kazimierz Nowicki, deputat rosieynski, Bałtazar Chomski, deputat szawelski, Bartłomiej Dąbrowski, deputat z Poniewieża, Mikołaj Howald, deputat janiszski, Ludwik Adamowicz, deputat janiszski, Ignacy Poznański, deputat Wilkomierski, Ludwik Witkowski, deputat wierzbałowski, Ignacy Towiański, deputat ludwinowski, Józef Walentynowicz, wojt y deputat miasta Kieydan, Jakub Kuzatowicz, assesor y deputat miasta Kieydan, Maciey Rogoysz, deputat wisztyniecki, Franciszek Szarkowski, deputat wisztyniecki, Bernard Stankiewicz, deputat z miasta j. k. mci Kretynki alias Karolstadu, Jerzy Cabertt, deputat miasta Władysławowa, Mikołaj Hrahorowicz, deputat władysławowski, Józef Ulicki, deputat z miasta Ludwinowa, Piotr Jan z Kazanowa Kazanowski, porucznik powiatu wilkomierskiego, poczt sekretarz, deputat szadowski, Tomasz Wysocki, deputat wyłkowiski, Franciszek Krasowski, deputat jurborski, Jerzy Zmiemkowski, deputat pręski, Maciey Woyciechowski, deputat wielonski, Tadeusz Brazukiewicz, deputat stokliski, Jakub Ulazewicz, deputat rumszyski, Antoni Siemaszko, deputat gorzdowski, Piotr Stackiewicz, deputat skirstymonski, Mikołaj Sierputowski, deputat płatelski, Dawid Szukszta, deputat połałowski, Michał Czaszyński, deputat pługniański.

Który instrument za podaniem do akt przez wyżej wyrażoną osobą jest w księgi grodzkie kowieńskie zapisany.

Vertimas

Aktas, liečiantis Fergio veiklos įgaliojimus.

Tūkstantis septyni šimtai devyniasdešimt pirmais, rugpiūčio trylikta dieną.

Akivaizdoje Kauno pavieto miestų aktų dabar gerbiamas ponas Juzefas Kamienski, Kauno pavieto rotmistras, Telšių deputatas, Kauno apygardos miestiečių asesorius tokį įgaliojimą arba miestiečių seimelio nutarimą, šitaip užrašyta įtraukė į aktus.

Mes, miestų deputatai iš Kauno pavieto, Žemaičių kunigaikštystės, Upytės ir Prienų, visas svarbiausio Kauno miesto miestiečių susirinkimas, pareiškiami šituo įgaliojimu arba miestiečių seimelio nutarimu visiems drauge ir kiekvienam atskirai šviesybėms, dauggaliams ir gerbiamiesiems, čia susirinkusiems, jog, remiantis įstatymu, susirinkę apygardos miesto Kauno rotušėje šių metų rugpiūčio 10 dieną, su džiaugsmu ir viso susirinkimo priitarimu išrinkome, nors ir nekėlusį kandidatūros, mūsų atstovą ir apeliacinius teisėjus vieningu viso miestiečių susirinkimo deputatų balsu. Po to, kai kandidatai gera valia pasi-

traukė, pasitikėdami išrinkome įgaliotiniu į seimą ir sekantiems rinkimams į magistratų valdžią dauggalį poną Juzefą Fergį, Kauno pavieto kraičį, dalyvavusį mūsų pasitarimuose. Ir po to gavome iš dauggalio pono Juzefo Fergio, Kauno kraičio, pasižadėjimą ir kaipo širdingiausią padėką už parodytą viešą pasitikėjimą, kad savo sveikatą ir savo darbus aukos visų labui. Šituo dokumentu, arba miestiečių seimelio sprendimu, nutarėme patvirtinti minėtų rinkimų rezultatus, o kartu išdėstyti savo pageidavimus.

Pirma. Šviesiausiam ponui, taip pat dauggaliam ir šviesybėms seimo maršalkoms bei šviesiausiems Žečpospolitos luomams, posėdžiaujantiems seime, pavedame išreikšti kuo širdingiausią visų miestų padėką už suteiktą miestų piliečiams visišką lygybę ir kuo tvirčiausiai užtikrinti, jog esame pasiruošę paaukoti gyvybę, kraują ir turtus, gindami laisvę ir tik ką įsikūrusios, gegužės 3 ir 5 dieną, valdžios formą.

Antra. Reikalauti iš šviesiausių luomų, kad teiktųsi visų miestų bei miestelių, karališkųjų ar privačių, dvarų žemės išlaisvinti iš seniūnų, nuomininkų-ekonomų, taip pat privačių jurisdikų teisės ir teiktųsi leisti tučiuojavui atsiriboti nebrangiai ir greitai, paskiriant vienodai miesto piliečių ir bajorų luomo atstovų, ir įgalioti juos daryti galutinus sprendimus, liečiančius žemės klausimus, taip pat klausimus dėl visiško atsiribojimo nuo kaimyninių dvarų žemės.

Trečia. Kad tučiuojav visuose miestuose ir miesteliuose, kurie ligi šiol dar nėra gavę teisės gaminti ir pardavinėti alkoholinius gėrimus (propinacija), būtų įvesta laisvė ja pasinaudoti, kartu nušalinant nuo šitos teisės žydus, kurie negali būti miestiečiais ir yra jau įstatymo atskirti, kad būtų leista įsikurti miestuose tik piliečiams krikščionims.

Ketvirta. Kad namai, kuriuos užima seniūnai arba bajorai, taip pat namai, pastatyti miesto posesijose ir miesto žemėse, tučiuojav pačių miestų sprendimu būtų gražinti miestui ir kad kiekviename miestelyje galima būtų išskirti miesto įsikūrimui vietos tiek, kiek ateityje jis galės augti.

Penkta. Kad nebeturintieji vietinės teisės miesteliai: Žagarė, Baisogala, Radviliškis, Babtai, Pilviškiai, Vilkija, Ariogala, Marijampolė, Vabalninkas, Darsūniškis ir Karmėlava galėtų gauti iš apygardos miestiečių susirinkimo teisės toliau juos apgyvendinti ir laisves, o apgyvendinimo privilegijas tokias, kaip vietovėse, kurios visiškai gali pačios išsilaikyti.

Šešta. Pareikšti šviesiausiems luomams, jog visi, nors tik dabar pakilę miestai, skirs visus savo ir net vaikų bei giminių sugebėjimus, kad būtų sudaryta miesto milicija arba nors arsenaliukas, kad tik Žečpospolita panaikintų tas išlaidas, kurios gali nugramzdinti miestus į praeities bedugnę.

Septinta. Kad visomis upėmis būtų palengvintas plukdymas, pavyzdžiui, Nemunu, Nerimi, Nevežiu, Dubysa, Venta, Jūra, Lėveniu, Mūša ir Sešupe, taip pat ir kitomis, tolimesnėmis upėmis, kuriose dėl užtvankų, malūnų ir tiltų susidaro trukdymai laisvam, nors ir neuoletiniam plukdymui.

Aštunta. Kad pagal miestiečių susirinkimo sudarytą sąrašą dauggalio įgaliotinis stengtųsi išrūpinti asmenims pagal nobilitacijos įstatymą priklausančias teises ir kad ypač stropiai vykdytų pateiktus pageidavimus kiekvieno miesto, kurio atstovai išrinkti.

Šią įgaliojimą arba miestiečių susirinkimo nutarimą drauge su pridėdama instrukcija savarankiškai pasirašome.

Vyko tai apygardos miestiečių susirinkime Kauno rotušėje 1791 viešpaties metais rugpiūčio mėnesio 13 dieną.

Šį įgaliojimą pasirašė: Pranciškus Fleišeris, Kauno miestiečių susirinkimo pirmininkas, Jurgis Plesnevičius, Kauno miestiečių apygardos susirinkimo asesorius ir deputatas, Juozapas Kamienskis, Kauno rotmistras, Telšių deputatas, Kauno miestiečių susirinkimo asesorius, Jurgis Garasimavičius, Kauno miestiečių susirinkimo asesorius ir deputatas, Mykolas Slikevičius, Kauno miestiečių susirinkimo asesorius ir deputatas, Jonas Rėjus, Kauno deputatas, Tadeušas Medekša, Kauno rotmistras ir deputatas, Adolfas fon Esenas, jo karališkosios didenybės sekretorius ir deputatas, Kristijonas Stravšas, Kauno deputatas, Kazimieras Novickis, Raseinių deputatas, Baltazaras Chomskis, Šiaulių deputatas, Baltramiejus Dombrovskis, Panevėžio deputatas, Mikalojus Hovaldas, Jonišio deputatas, Liudvikas Adomavičius, Jonišio deputatas, Ignotas Poznanskis, Ukmergės deputatas, Liudvikas Vitkauskas, Virbalio deputatas, Ignotas Taujanskis, Liudvinavo deputatas, Juozapas Valentinavičius, Kėdainių vaitas ir deputatas, Jokūbas Kuzatavičius, Kėdainių miesto asesorius ir deputatas, Motiejus Ragaišis, Vištyčio deputatas, Pranciškus Šarkauskas, Vištyčio deputatas, Bernardas Stankevičius, jo karališkosios didenybės miesto Kretingos, kitaip Karolštado, deputatas,

Jurgis Cabertas, Naumiesčio miesto deputatas¹, Mikalojus Hrakoravičius, Naumiesčio deputatas, Juozapas Ulickis, Liudvinavo miesto deputatas, Petras Jonas iš Kazanovo Kazanovskis, Ukmergės pavieto poručikas, jo didenybės pašto sekretorius, Šeduvos deputatas, Tamošius Vysockis, Vilkaviškio deputatas, Pranciškus Krasauskas, Jurbarko deputatas, Jurgis Zmiemkauskas, Prienų deputatas, Motiejus Vaiciekauskas, Veliuonos deputatas, Tadeušas Brazukevičius, Stakliškių deputatas, Jokūbas Ulazevičius, Rumšiškių deputatas, Antanas Siemaška, Gargždų deputatas, Petras Statkevičius, Skirsnemunės deputatas, Mikalojus Sierputauskas, Platielių deputatas, Dovydas Šukšta, Palangos deputatas, Mykolas Čašinskis, Plungės deputatas.

Sis įgaliojimas, išvardijus kiekvieną asmenį, yra įrašytas į Kauno pilies [teismo] knygas.

BIRŽŲ VALSČIAUS IR JO SENIŪNIJŲ VALSTIEČIŲ 1905 M. REVOLIUCIJOS METU PRIIMTI NUTARIMAI

ANTANAS TYLA

Viena iš valstiečių kovos formų 1905 metų buržuazinėje demokratinėje revoliucijoje buvo valsčių valdybų pareigūnų ir kitų rinktų pareigūnų pašalinimas ir naujų išrinkimas revoliuciniu būdu. Visa tai buvo daroma susirinkimuose, kartu surašant nutarimus, kuriuose paprastai buvo išdėstoma išrinktų naujų pareigūnų veiklos programa politiniais, ekonominiais ir kultūriniais klausimais. Nutarimai buvo privalomi visam valsčiui ar seniūnijai, todėl juos įrašydavo į valsčių ar seniūnijų nutarimų knygas. Daug kur jie buvo rašomi lietuviškai, ko anksčiau neleido cariniai įstatymai. Čia publikuojami Biržų valsčiaus ir jo seniūnijų — Anglinukų, Biržų, Bliūdžių, Šližių ir Tabakinės — nutarimai išlikę nutarimų knygose neliesti, tik valsčiaus nutarimas kryžmai perbrauktas. Tai bene vienintelis šaltinis, kuris atspindi vietinės valdžios sudemokratinimą valsčiuje ir, vykdant valsčiaus sueigos nutarimą, — seniūnijose.

Kaip matyti iš skelbiamų nutarimų, valsčiaus valdžios sudemokratinimo pradžia buvo 1905 m. gruodžio 9 (22) d. Biržuose įvykusį valsčiaus sueigą ir jos priimtas nutarimas. Jame išdėstyta valstiečių politinės kovos (nemokėti valdžiai mokesčių, neduoti pastočių cariniams pareigūnams vežioti, neleisti naujokų į kariuomenę, nesikreipti į caro valdžios įstaigas, neturėti jokių reikalų su caro valdžios pareigūnais, valdytis patiems, išsirinkus naujus pareigūnus), švietimo (steigti naujas mokyklas, atleisti caro valdžios paskirtus mokytojus ir samdyti naujus), ekonominė ir agrarinė (nenaikinti ir neleisti valdžiai bei dvarininkams naikinti miškų, perimti iš dvaro į valsčiaus kasą pinigus, gautus už mišką, paleisti už dvaro miško kirtimą nubaustą valstietį ir kt.), valsčiaus savivaldos organizavimo (išrinkti viršaitį, naujus seniūnus, atleisti buvusį valsčiaus raštininką, įvesti trečiųjų teismą, rinkti mokesčius valsčiaus reikalams) programa. Tai buvo buržuazinė demokratinė valsčiaus savivaldos programa; ginkluota kova nei jai įgyvendinti, nei ginti ją nuo kontrrevoliucinių jėgų nebuvo numatyta.

Nutarimuose atspindi klasiniai kaimo varguomenės — bežemių valstiečių — interesai: jie renka savo atstovus ir kelia reikalavimus.

¹ *Dabar Kudirkos Naumiestis.*